

Eliška Vrbová

Industriální inspirace: Průmyslová stavba jako estetický objekt

FHS UK, 2009

Obecným tématem předložené bakalářské práce Elišky Vrbové je specificky uchopený vztah umění a průmyslových objektů. Práce má kromě úvodu, závěru a příloh tři hlavní, relativně samostatné, části, které se postupně věnují 1) průmyslovým stavbám a přístupům k nim; 2) zachycení industriální tematiky v rozličných uměleckých disciplínách a 3) využití průmyslových objektů pro (oficiální či neoficiální) umělecký provoz. Každá z těchto částí by mohla být předmětem samostatné práce, což ovšem autorka sama reflektuje (záměr práce je explicitně „iniciační“, což je vzhledem k bakalářskému stupni zcela v pořádku).

Přestože autorka považuje zvolené téma za „exotické“, je si vědoma činnosti mnoha jednotlivců a institucí na tomto poli a v textu důkladně shrnuje jejich působení (zmiňme alespoň v místním kontextu klíčovou roli Výzkumného centra průmyslového dědictví při ČVUT v Praze). Práci zcela zjevně předcházelo precizní studium pramenů (literatura), na něž autorka standardně odkazuje, a osobní zkušenost s tématem (mj. též vlastní fotografická dokumentace průmyslových areálů). Celkově je práce po formální stránce takřka bezchybná. Oponent též výrazně vyzdvihuje (i v humanitních disciplínách bohužel dosud ne zcela samozřejmě) velmi kvalitní literární zpracování: jasné základní členění práce, strukturovanost jednotlivých kapitol (výčty), čtivost a minimální množství pravopisných chyb.

K formě mám jedinou připomínku: občasné střídání až encyklopedického, „objektivního“ stylu (medailony k umělcům či dílům) se stylem velmi osobním a zaujatým (zejména v části druhé). To by vůbec nemuselo být na škodu, naopak si myslím, že takové střídání práci oživuje. Na druhé straně náhlé skoky v textu, na něž čtenář není připraven, trochu vyvádějí z míry. Stálo by podle mého za úvahu v práci alespoň graficky tyto dva zcela různé žánry odlišit.

Přejdeme ale k obsahu práce, který nechci detailně popisovat, spíše bych se chtěl nad ním krátce zamyslet a formulovat několik dotazů.

Východiskem textu je protiklad „výroba - umělecká činnost“ (s. 5),¹ tedy dualita dvou typů činností: na jedné straně strojové, (mechanicky) reprodukovatelné, na straně druhé jedinečné a neopakovatelné, který tradičně odlišoval sféru řemesla od umění.

Sama autorka v úvodní větách tento protiklad označuje za „zdánlivý“ a je si jistě vědoma, že v případě (přinejmenším některých) průmyslových objektů je tato záležitost poněkud komplikovanější (svědčí o tom i její závěr o 'jin' a 'jang' stránce průmyslových objektů, které se „navzájem potřebují“ - srv. Hodrová, 2006). Odkazuje též na A. Warhola a jeho zapojení sériovosti do sféry umění. V oblasti teorie umění by bylo možné jmenovat předchůdce ještě podstatně ranějšího, a sice proslulý esej Waltera Benjamina *Umělecké dílo ve věku mechanické reprodukovatelnosti* z roku 1936. Klíčovou tezí tohoto textu je totiž právě přesvědčení, že v moderní době již zmíněný protiklad ztrácí smysl. Umělecké dílo vstupuje do éry mechanické reprodukce - ztrácí auru jedinečnosti, přestává být

---

¹ Co se týká paginace, vycházel jsem z elektronické verze bakalářské práce. Ve vytištěné verzi se proto čísla stránek mohou mírně lišit.

vázáno na konkrétní kontext a získává oproti tradici zcela jiné účely (např. díky své masovosti roli sociální). A třebaže se esej věnuje především filmu a fotografii (coby novým moderním uměleckým disciplínám), vše, co je v něm řečeno, platí v nemenší míře pro architekturu a je úzce spojeno právě s průmyslovými stavbami, jejichž konstrukce, provoz i výraz se stávají vzorem i pro ostatní typy moderních budov.

Pro takto uchopenou moderní stavbu je estetické působení záležitostí druhořadá (jak to explicitně a někdy i velmi ostře vyjadřují architekti i teoretici meziválečné avantgardy). Pokud lze v souvislosti s průmyslovými stavbami mluvit o „kráse“, pak o kráse strojovosti, která se projevuje strohostí, účelností a funkčností.

Přístup autorky je ovšem zjevně zcela jiný, jak naznačuje již podtitul její práce - „Průmyslová stavba jako estetický objekt“. Zdůrazňuje pohled na továrny coby již nefungující objekty a předvádí - a třeba říci, že velmi krásně (srv. zejm. závěrečnou část Zázitek opuštěného industriálního prostoru) - specifickou estetiku ruin a romantické naladění s nimi spjaté.

Volba přístupu k tématu je samozřejmě zcela v kompetenci autorky, přesto bych se rád zeptal, do jaké míry výše naznačenou bytostnou soupatřičnost tvaru a funkce průmyslových objektů (a to i v ohledu estetickém) brala v úvahu. Jisté pochybnosti totiž ve mně vzbuzují pasáže, kde se pohled na industriální stavbu jakožto fungující označuje bez dalšího jako ideologický (např. s. 18 či 29). Práce se též hlásí k autorům (Tim Enderson), kteří „bojují s pragmatickým přístupem“ k industriálním prostorům (např. s. 13). Není ale třeba vzít vážně, že to není jen otázka přístupu, ale že jde o z povahy věci pragmatické prostory?

Tato otázka získává jistou pádnost též s ohledem na v práci poměrně časté používání slova „autentický“ v souvislosti s průmyslovými stavbami a jejich dnešní tzv. komercializací.² Klíčový - a schválně trochu provokativně formulovaný - problém pak zní: může být průmyslový objekt, když je z něj odstraněna složka elementárně ekonomická (účelnost, funkčnost, šetrnost), chápán ještě jako autentický? Jinak řečeno, co autorka považuje za „autentický prvek“ či „autenticitu“ průmyslového objektu? Pouhý jeho tvar, (estetický) výraz? A stačí to?

Nebo ještě jinak řečeno, chápeme-li snahu o autenticitu jako pokus být v souladu s původním smyslem věci (pokud něco takového vůbec existuje), neukáže se zvolený „romantický“ přístup k industriálním stavbám jako pramálo autentický, jako naopak spíše „subverzivní“ - jdoucí totiž proti „původnímu“ smyslu průmyslových staveb?

(Dodejme konečně, že se lze jistě těšit např. z rozbitého kladiva a někteří filosofové na tomto fenoménu dokonce staví své teoretické konstrukce. Kdybychom je sledovali, zjistíme navíc, že rozbité kladivo má narozdíl od fungujícího schopnost odhalit svou autentičnost - nicméně patrně trochu jiným způsobem než má na mysli autorka: jedinečně v okamžiku, kdy kladivo přestane fungovat, si uvědomíme jeho vlastní povahu coby účinného nástroje.)

---

² Srv. následující citáty (zdůraznění ČR): a) „Tím se <průmyslové stavby> stávají lákadly pro investory a komerční využití; naštěstí se prosazují i snahy začlenit je do městského prostoru, aniž by byly připraveny o veškerou autenticitu.“ (s. 8);

b) „Vedle investorů, kteří myslí jen na zisk, existují i investoři ‘osvícení’, kteří mají určitý smysl pro kulturní dědictví, a zanechají například alespoň u části staveb, které koupí, autentické prvky či je poskytnou umělcům.“ (s. 11);

c) „Rubem nynějšího zájmu o industriální stavby je však ohrožení jejich autentických hodnot...“ (s. 16);

d) „Projekty site specific se mnohdy odehrávají v opuštěných industriálních stavbách. Prostor umělce láká svou pamětí, hodnotami a autentičností.“ (s. 34);

e) „Tate Modern díky své původní architektuře získává neobvyklý rozměr autenticity...“ (s. 44).

Vedle tohoto obecného dotazu bych rád položil i několik konkrétnějších:

- 1) K problému využitelnosti průmyslových objektů v době post-průmyslové:
  - Jako jeden z nejzásadnějších problémů budoucnosti těchto staveb označuje autorka jejich velikost. Má proto pro případ konverze nějakou vizi, jaká konkrétní funkce by mohla nahradit významný a zároveň rozsáhlý industriální komplex (např. areály Baťova koncernu), jehož provozování je již ekonomicky neudržitelné (ponecháme-li stranou muzealizaci, která nemůže být obecným řešením)?
  - Vzala autorka v úvahu též problém kontaminace půdy a výskyt zdravotně závadných konstrukčních materiálů v průmyslových areálech, které též komplikují možnosti jejich dalšího využití?

- 2) K estetickému působení průmyslových staveb:
  - Je podle autorky nezbytně spojeno se stárnutím budov, anebo může jít i o stavby relativně nové: poválečné či současné?
  - Je v této souvislosti udržitelné tvrzení na s. 25, že „staré fabriky byly na rozdíl od dnešních klimatizovaných krabic stavěny s fortelem a citem pro krásu, účelnost a estetiku“, - srv. jen u nás např. továrnu Megafyt od AP ateliéru či výrobní objekty firem Sipral a Podzimek od S. Fialy?

- 3) Poslední dotaz se týká přílohy nazvané „Estetika industriálu“. Autorka zde předkládá materiál ke kvalitativnímu výzkumu (odpovědi na dotazník týkající se estetického působení 4 fotografií spjatých s průmyslovými stavbami), nikoli však jeho zpracování. Vzhledem k tomu, že získaný materiál považuji za poměrně cenný, vnučuje se otázka, zda proběhla nějaká jeho analýza a má-li autorka nějaké výsledky.

Závěr a hodnocení

Přestože nezastírám, že je mi přístup zvolený v předložené bakalářské práci poněkud cizí, zcela ho respektuji a vysoce hodnotím, jak je práce napsána. Budu nicméně rád, když se autorka při veřejné obhajobě vyjádří k naznačeným otázkám, které neberu jako námitky, ale jako podněty k diskusi.

Práci jednoznačně doporučuji k ústní obhajobě a pokud tato proběhne v pořádku, navrhuji ji ohodnotit známkou 1, tj. **výborně**.

Cyril Říha, Ph.D.

V Praze 18. března 2009